

ДРАЧ И. И. Активизация самостоятельной учебно-познавательной деятельности будущих преподавателей высшей школы в процессе профессиональной подготовки.

В статье обоснована актуальность активизации учебно-познавательной деятельности и стимулирования самостоятельной работы будущих преподавателей высшей школы в процессе профессиональной подготовки. Раскрыты сущность понятий “активность”, “познавательная активность”, “самостоятельная познавательная деятельность”, их смысловая связь. Проанализирован опыт активизации учебно-познавательной деятельности будущих преподавателей высшей школы на примере Университета менеджмента образования АПН Украины.

Ключевые слова: активность, познавательная активность, самостоятельная деятельность, мотивы, потребности, познавательный интерес, учебно-познавательная деятельность.

DRACH I. I. Activation of self-learning and cognitive activity of future teachers of high school in training.

The relevance of enhancing learning and cognitive activity and self-work stimulation for training future high school teachers considered in the article. The essence of the concepts of activity, cognitive activity, self-cognitive activities, their conceptual connection are disclosed. The experience of enhanced learning and cognitive activity of the future high school teachers on the example of the University of Education Management Sciences of Ukraine is analyzed.

Keywords: activity, cognitive activity, independent activity, motives, needs, cognitive interest, educational and cognitive activity.

**Журавська Н. С.
Національний університет біоресурсів і
природокористування України**

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

У статті розкрито основні положення методики навчання спеціальних дисциплін, її реалізації у сучасних умовах.

Ключові слова: методика навчання, лекція, практична робота, самостійна робота.

Викладач звертає увагу студентів на методичну особливість заняття – вступне заняття. На вступному занятті викладач дає установку студентам на самостійне вивчення дисципліни та висуває вимоги до її опанування.

Пропонується методичний варіант проведення занять із часткових методик спеціальних дисциплін:

– попереднє вивчення матеріалу (дисципліна комплексна): такий елемент заняття, як активізація знань студентів, поєднується із контролем знань за рахунок розшифровки ними ключових понять лекції;

– конспекти студентів включають дві взаємодоповнюючі складові: ведення конспекту під час лекції та самостійний пошук необхідної інформації;

– контроль позааудиторної самостійної роботи здійснюється на семінарі і включає есе (повідомлення з висновками) та відповідь на тест-

задачу (педагогічна ситуація як для викладача спеціальних дисциплін);

– практичні заняття об'єднують два завдання: розробка елементів заняття відповідно до вибраної форми організації заняття та його проведення, коли студенти виступають у ролі викладачів та аналізують проведене своїми колегами заняття;

– проведення лекцій пропонується проблемним методом, використовуючи запитання проблемного характеру та виробничі ситуації відповідно до ОКХ фахівця – агронома плодового.

Дистанційна форма навчання (ДО) – це отримання освітніх послуг без відвідин ВНЗ, за допомогою сучасних інформаційно-освітніх технологій і систем телекомунікації, таких як електронна пошта, телебачення й INTERNET. Дистанційне навчання можна використовувати у вищій школі, а також для підвищення кваліфікації і перепідготовки фахівців. Враховуючи все більші потреби якісної освіти в регіонах, дистанційне навчання в найшвидшому часі займе міцне місце на ринку освітніх послуг і в Україні [1].

У галузі контролю можна виділити три основні взаємопов'язані функції: діагностичну, навчальну і виховну [2].

Діагностична функція. Контроль – це процес виявлення рівня знань, умінь, навиків, оцінка реальної поведінки студентів.

Навчальна функція контролю полягає в активізації роботи із засвоєння навчального матеріалу.

Виховна функція. Наявність системи контролю дисциплінує, організовує і спрямовує діяльність студентів, допомагає виявити пропуски в знаннях, особливості особи, усунути ці пропуски, формує творче ставлення до дисципліни і прагнення розвинути свої здібності.

У навчально-виховному процесі всі три функції тісно взаємопов'язані і переплетені, але є і форми контролю, коли одна, провідна функція превалює над іншими. Так, на семінарі в основному виявляється навчальна функція: висловлюються різні думки, ставляться питання, обговорюються помилки, але разом з тим семінар виконує діагностичну і виховну функції. Заліки, іспити, тестування виконують переважно діагностичну функцію контролю [3].

Рейтингова форма контролю проводиться в рамках модульного навчання.

Форми педагогічного контролю. Систему контролю утворюють іспити, заліки, усне опитування (співбесіда), письмові контрольні, реферати, колоквиуми, семінари, курсові, лабораторні контрольні роботи, проектні роботи, записи в щоденниках, журнали спостережень. Кожна з форм має свої особливості.

Під час усного опитування не тільки контролюються знання, але й тренується усна мова, розвивається педагогічне спілкування. Письмові роботи дають змогу документально встановити рівень знання матеріалу, але вимагають від викладача великих витрат часу. Іспити створюють

додаткове навантаження на психіку студента. Курсові і дипломні роботи сприяють формуванню творчої особистості майбутнього фахівця. Уміле поєднання різних видів контролю – показник рівня постановки навчального процесу у вищих навчальних закладах і один із важливих показників педагогічної кваліфікації викладача.

За часом педагогічний контроль поділяється на поточний, тематичний, рубіжний, підсумковий, завершальний [4]. Поточний контроль допомагає диференціювати студентів на успішних і неуспішних, мотивує навчання (опитування, контрольні, завдання, перевірка даних самоконтролю). Тематичний контроль – це оцінка результатів певної теми або розділу програми. Рубіжний контроль – перевірка навчальних досягнень кожного студента перед тим, як викладач переходить до наступної частини навчального матеріалу, засвоєння якого неможливе без засвоєння попередньої частини. Підсумковий контроль – іспит з курсу. Це підсумок вивчення пройденої дисципліни, на якому виявляється здібність студента до подальшого навчання. Підсумковим контролем може бути і оцінка результатів науково-дослідної практики [5]. Завершальний контроль – державний іспит, захист дипломної роботи або дипломного проекту, присвоєння кваліфікації Державною екзаменаційною комісією.

Метою статті є: розкрити основні положення методики навчання спеціальних дисциплін, її реалізацію у сучасних умовах.

Викладач звертається до студентів із виробничою ситуацією, як до випускників педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України: “Як Ви поясните своїм студентам, чому Ви – викладач спеціальної дисципліни, а саме “Плодівництво”, надаєте такої уваги: біологічним особливостям плодкових культур?”

Пункт плану має інформативний характер. Викладач зауважує, що студенти на практиці як фахівці-плодівники зіткнуться з цією проблемою: апробація маточних насаджень і садивного матеріалу плодкових і ягідних культур. Викладач використовує такі методи навчання, як лекція, демонстрація, пояснення [3].

Актуалізуючи тему “Ботанічні характеристики зерняткових культур”, викладач звертає увагу на те, що зерняткові – найважливіші плодів культури помірного клімату. Ботанічні характеристики цих порід близькі між собою. До зерняткових відносять: яблуню, грушу, айву, горобину. Часто яблуню і грушу вирощують в одному саду.

Викладач наголошує на класифікації форм навчання за видами навчальних занять: урок, лекція, семінар, лабораторна і лабораторно-практична роботи, практичне заняття, консультація, конференція, тьюторіал (активне групове заняття, спрямоване на надбання досвіду студентом із застосування концепцій у модельних стандартних і нестандартних ситуаціях), гра, тренінг (спеціальна система вправ із розвитку у студентів

творчого робочого самопочуття, емоційної пам'яті, уваги, фантазії, уяви) тощо [4].

Викладач пропонує перше питання плану “Сучасні технології виробництва садивного матеріалу плодкових культур” викласти у формі лекції. Домінуючими методами навчання будуть: лекція, демонстрація, узагальнення і систематизація. Тобто викладач подає матеріал із теми, демонструючи слайди, що відображають сучасні технології виробництва садивного матеріалу плодкових культур.

Четвертий пункт плану – у формі позааудиторної самостійної роботи студентів, а саме: консультації студентам. Викладач наголошує на завданнях роботи та списку літератури, а потім консультує студентів під час виконання роботи, використовуючи табличний алгоритм. Викладач звертає увагу на доцільність інструкційної карти із вказаними запитаннями для самоконтролю, завданнями (не важкими для сприйняття і виконання) та алгоритмом їх виконання.

Пропонується викладення матеріалу з теми у формі практичного та лабораторного заняття. Викладач, активізуючи знання студентів, дає їм можливість письмово розшифрувати ключові поняття лекції: студенти налагоджують внутрішньо- і міжпредметні зв'язки, згадуючи структуру практичного та лабораторного заняття.

Студенти згадують ключові поняття лекції та звертається їх увага на те, що засобами навчання можуть бути: електронна пошта, телебачення і INTERNET, що становить основу дистанційної освіти (ДО).

Викладач пропонує провести лекцію у формі дистанційної освіти, звертаючи увагу на засоби навчання та методичні особливості заняття: залежно від мети, завдань, форми занять, методів навчання є оптимальні методи контролю. Викладач пропонує викласти цей матеріал у формі лекції з навмисно створеною помилкою.

Домінуючі принципи навчання: науковість, виховуючого навчання, активність і свідомість. Домінуючі методи навчання: лекція, евристична бесіда, узагальнення та систематизація. Домінуючі методи контролю: письмове опитування (ключові поняття), евристична бесіда – знаходження навмисно створеної помилки, тестування.

Викладач пропонує провести лабораторну роботу “Вивчення районованих сортів смородини чорної за натуральними зразками і муляжами”, таким чином виклавши матеріал першого питання плану. Нагадуючи студентам біологічні особливості чорної смородини, викладач проводить актуалізацію теми. Налагодження внутрішньо- та міжпредметних зв'язків або активізацію навчання студентів, або допуск до лабораторної роботи викладач проведе за допомогою тестування, на основі теоретичного матеріалу. Завдання до лабораторної роботи викладач пропонує подати студентам у вигляді виробничих ситуацій, звернувши увагу на їх посади як майбутніх фахівців. Викладач також наголошує на доцільності

індивідуалізації навчання: подання завдань різного рівня складності, але які відповідають рівню, закладеному в ОКХ [3].

Викладач пропонує провести заняття у формі рольової гри: засідання кафедри щодо звіту аспірантів про наукову роботу. Викладач роздає теми наукових робіт та завдання: визначити предмет, об'єкт, наукову та практичну значимість [5].

Наприклад: тема – “Господарсько-біологічна характеристика нових та перспективних сортів порічки червоної в умовах Лісостепу України.” Викладач звертає увагу студентів, що така форма роботи як аналіз виробничих ситуацій, допоможе відкрити ще одну можливість майбутнім випускникам коледжу – наукову роботу.

Викладач пропонує провести лекцію у формі – лекція з аналізом виробничих ситуацій, як один із шляхів підготовки студентів до науково-дослідної діяльності. Для цього викладач обирає матеріал, який містить наукові дослідження у галузі плідівництва [3].

Формування готовності до науково-дослідної діяльності на основі взаємозв'язку традиційного і проблемного навчання при різних формах організації занять у ВНЗ.

Перший напрям – через лекційні заняття. Мета: формування уявлень і практичних передумов науково-дослідної діяльності. Завдання: формування уявлень про процеси теоретичного мислення, знайомство з логікою наукового пізнання, визначення етапів наукового дослідження.

Другий напрям – через практичні заняття. Мета: застосування теоретичних знань, накопичення реального досвіду науково-дослідної діяльності. Завдання: формування умінь аналізувати, виявляти суперечності, бачити проблему, вибудовувати логіку міркувань, висувати гіпотези, обґрунтовувати результати дослідження, робити висновки, проводити самоаналіз, здійснювати самооцінку.

Третій напрям – через лабораторні роботи. Мета: розвиток індивідуальних навиків науково-дослідної діяльності. Завдання: формування уявлень про цілісне наукове дослідження, формування уміння здійснювати науково-дослідну діяльність у рамках власних мікро-досліджень.

У рамках позначених напрямів розкриваються можливості різних форм організації навчальної діяльності студентів у плані формування компонентів готовності студентів до науково-дослідної діяльності за допомогою взаємозв'язку проблемного і традиційного навчання.

Згідно з напрямками здійснення взаємозв'язку традиційного і проблемного навчання створена система винятково інформативних лекцій і лекцій з елементами проблемного навчання та аналізом виробничих ситуацій, а також система практичних занять з використанням проблемних ситуацій і проблемних задач, система семінарських занять із формування уявлень студентів про науково-дослідну діяльність.

Зміст семінарських занять включає питання методологічного

характеру, визначається специфіка і соціальна значущість наукового дослідження на прикладі еволюції фізичних уявлень про світ. Для лабораторних занять по різних розділів розроблені експериментальні задачі.

Починаючи викладення першого питання плану “Біологічна та господарська характеристика малини”, викладач пропонує запитання проблемного характеру, відповідь на яке можлива після подання матеріалу другого та третього питань плану: “Чому при оптимальних біологічних та господарських характеристиках малини її промислові насадження в Україні невеликі за обсягом, а експорт – відсутній?”

Викладач звертає увагу студентів, у формі бесіди, бо з культурою студенти знайомі, що малина завдяки простоті розмноження, скороплідності, високій якості ніжних і соковитих ягід, їх цілющим властивостям набула великої популярності на ділянках садівників.

Висновки. Методика навчання спеціальних дисциплін передбачає необхідність взаємозв'язку проблемного і традиційного навчання для формування готовності студентів до науково-дослідної діяльності. Таке припущення ґрунтується на наступному: 1) оскільки науково-дослідна діяльність вимагає як необхідних знань, так і умінь, навиків дослідницьких дій, то цілеспрямоване її формування може відбуватися і в процесі засвоєння “готових істин” (традиційне навчання), і в процесі пошукової навчально-пізнавальної діяльності (проблемне навчання); 2) оскільки головне в проблемному навчанні – створення проблемних ситуацій, а основним завданням традиційного навчання є озброєння студентів системою знань, умінь і навиків, то доцільно управляти створенням проблемних ситуацій на основі наявних знань; 3) вирішення навчальних проблем, що впливають із проблемних ситуацій, можна здійснити, володіючи опорними знаннями і методами пізнавальної діяльності, які, у свою чергу, формуються в процесі вирішення цих проблем і складають основу діяльнісного компонента готовності студентів до науково-дослідної діяльності; 4) поєднання методів проблемного і традиційного навчання, що дає змогу найкращим чином врахувати специфіку різних розділів навчального матеріалу; забезпечує органічну єдність репродуктивної і продуктивної пізнавальної діяльності студентів; викликає і зберігає у студентів пізнавальний інтерес до науково-дослідної діяльності протягом всього терміну навчання.

Подальші дослідження. Умови, що істотно впливають на взаємодію (поєднання) проблемного і традиційного навчання, а саме:

1) рівень знань студентів про науково-дослідну діяльність і фактичні знання з дисципліни, що вивчається;

2) рівень розвитку і підготовленості студентів (наскільки вони володіють уміннями, прийомами, способами науково-дослідної діяльності);

3) завдання навчання, що висуваються викладачем на кожному

певному етапі організації науково-дослідної діяльності в рамках навчального процесу;

4) зміст і логіка навчального матеріалу (винятково описовий фактологічний матеріал; вирішення якої-небудь глобальної наукової проблеми, що стоїть перед людством, підсумком якого з'явилася фундаментальна теорія; теоретичний висновок якого-небудь закону або закономірності; достовірні факти, що підтверджують або суперечать відомим теоріям тощо);

5) ліміт часу, відведеного на вивчення цієї навчальної дисципліни.

Використана література :

1. *Болюбаш Я. Я.* Організація навчального процесу у вищих закладах освіти : навч. посібник для слухачів закладів підвищення кваліфікації системи вищої освіти / Я. Я. Болюбаш. – К. : Вища школа, 2007. – 372 с.
2. *Буланова-Топоркова М. В.* Педагогика и психология высшей школы : учебное пособие / М. В. Буланова-Топоркова. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2002. – 544 с.
3. *Журавська Н. С.* Методика навчання дисципліни “Плодівництво” : навчально-методичний посібник / Н. С. Журавська. – Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2012. – 243 с.
4. *Журавська Н. С.* Теорія і практика підготовки викладачів аграрних дисциплін у вищих навчальних закладах країн Європейського Союзу : монографія / Н. С. Журавська. – Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2011. – 320 с.
5. *Журавська Н. С.* Курс лекцій з дисципліни “Теорія і методика професійного навчання” : методичний посібник / Н. С. Журавська. – Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2011. – 248 с.

ЖУРАВСКАЯ Н. С. Методика обучения специальным дисциплинам.

В статье раскрыты основные положения методики обучения специальным дисциплинам, ее реализации в современных условиях.

Ключевые слова: методика, лекция, практическая работа, самостоятельная работа.

ZURAVSKA N. S. Technique of study of special disciplines.

In article substantive provisions of a technique of study of special disciplines, its realizations in modern conditions are opened.

Keywords: technique, lecture, practical work, independent work.

Ідрісова Н. О.
Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Б. Хмельницького

ПОНЯТТЯ “ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ” ЯК СОЦІАЛЬНО-ЦІННІСНА КАТЕГОРІЯ

Стаття присвячена розробці єдиного поняття здорового способу життя як необхідної умови успішної діяльності педагогів середньої школи у вихованні, розвитку і формуванні здорової нації. На основі аналізу різних наукових джерел побудований логічний взаємозв'язок понять “здоров'я” та “здоровий спосіб життя”, виділені ознаки і сконструйована оптимальна дефініція.